

EXPERIÈNCIES DE NOVIOLÈNCIA

MOU
la noviolència

Grup de Treball en

Noviolència Cristiana

Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia

Centre d'estudis

Cristianisme i Justícia

«*Mou la noviolència*» és una aposta pedagògica per iniciar processos de transformació personal davant dels conflictes que vivim, concretant estratègies noviolentes que desencallin situacions de bloqueig. Aquesta eina consta d'una sèrie de vídeos acompanyats de les corresponents unitats didàctiques, per tal que els/les guies disposin de material i orientació per treballar-ho en tres trams d'edat: infants, joves i adults. Les dinàmiques d'aquest document es classifiquen en mòduls, els temes dels quals estan ordenats segons la seva aparició en el vídeo. Aquesta proposta està pensada per ser treballada en grups, acompanyats per algú amb capacitat d'aprofundir cada tema.

Accedeix a tot el material

www.moulanoviolencia.net

Cada unitat didàctica incorpora un seguit de material associat accessible des de la pàgina web del projecte: www.moulanoviolencia.net. El material d'aquesta unitat específica es troba a: <https://moulanoviolencia.net/U7>

Aprendre de la història

Quan recopilem personatges noviolents ens manquen testimonis femenins que de ben segur destacaren pels seus valors i lluita pacífica, però que mai foren recollits per escrit a causa de l'androcentrisme de l'època. Per això, malgrat els esforços, no trobareu compilada aquí la paritat que desitjariem. Va bé subratllar aquesta violència cultural ara que encetem la història de la noviolència.

■ INFANTS

Una persona voluntària surt de la sala. A la resta se'ls donen fotografies d'animals estranys a tot color amb el nom al darrere (coala, axolotl, nassut...). Durant cinc minuts cadascú pinta amb colors en un paper l'animal que li ha tocat, i en recorda el nom. En acabat, es recullen les fotografies i es fa entrar la persona voluntària. Se li explica que molts animals del planeta s'han extingit i que, per denunciar-ho, li han encarregat a ell/a, famós/osa dibuixant, que representi en un cartell un animal fantàstic fet amb el més destacava en cada animal perdut: nas de nassut, cap d'axolotl, potes de coala... L'infant no ho sabrà fer, i haurà d'anar preguntant qui té cada animal per veure'l, i demanar els colors amb què l'han pintat. Amb la cooperació de tots, serà capaç de dibuixar l'animal fantàstic, el qual esdevindrà la mascota ecològica del grup. A continuació, se'ls pregunta com s'han sentit i reflexionem: quan necessitem fer allò

que no hem fet mai, ens cal demanar ajuda als qui en tenen experiència: els «colors i formes» que no tenim per pintar-ho. Com els qui han dibuixat animals, si «dibuixem» millor la noviolència avui, inspirarem millor els qui vindran. Molta gent en la història ha practicat la noviolència: aprenent d'ells tindrem eines i idees per actuar. Es tracta de comunicar a la següent generació l'experiència sensorial que han viscut (en colors i formes al joc, en noviolència a la realitat).

■ JOVES I ADULTS

Es fan grups de quatre. A cada grup se'ls dona un full. Tots sortiran fora menys el primer grup. Cada membre inventarà un verset d'una poesia, i acumulativament l'aniran escrivint al mateix full. Quan acabin, entra el segon grup i escriu al propi full una continuació de la poesia del primer grup, i així successivament. Al final llegiu la poesia sencera. Com us heu sentit? Interpreteu la dinàmica: cada grup era una generació de la història component noviolència (una obra d'art). L'última generació sempre és capaç d'aprendre de totes les altres. No veuen com ho han fet, però sí que tenen la petjada històrica al full. Si volem practicar la noviolència és molt valuós aprendre de cada generació de la història i, per més que siguem imperfectes, ens inspirem en les seves obres d'art per crear noviolència avui.

Egipte: vagues per un salari digne

Descarregueu i visualitzeu [U7/vídeo](#) tot llegint-ne la [transcripció](#). En concret, trebal·leu plegats el primer acte no violent conegut de la història de la humanitat, practicat per Amennajet i altres obrers l'any 1166 aC a Deir el-Medina (Egipte) davant del faraó Ramsès III.

■ INFANTS I JOVES

Es proposa el joc d'estirar la corda. Es formen dos grups, un de més nombrós, que serà el majoritari (treballadors/es egipcis) i un de minoritari (poderosos/ses de part del faraó). A part, es donen l·laminadures al grup poderós perquè abans de començar en reparteixin entre els treballadors/res que acceptin estirar des de la seva banda. Després de «comprar més força» el grup poderós és majoritari: estiren la corda i vencen. En un segon moment, el col·lectiu oprimint convenç els seus perquè tornin. Sense l·laminadures (font del poder) que els permetin tenir el control, estiren la corda i el grup oprimint (majoria) venç. Finalment, als treballadors/res se'ls suggereix en secret que quan comenci el joc deixin anar la corda sobtadament i seguin a terra fent vaga fins que els poderosos/ses no estiguin disposats a negociar uns mínims drets humans. Es juga, i els poderosos queden perplexos. Si no ho entenen, la persona que guia interpel·la el grup en vaga perquè ho expliqui. Els poderosos són convidats a respondre-hi. Al final, tothom expressa com s'ha sentit cada grup en cada moment. El col·lectiu oprimint, ¿quan era més lliure: en el primer cas o en el segon? I entre el segon o el tercer? De què depèn que els poderosos

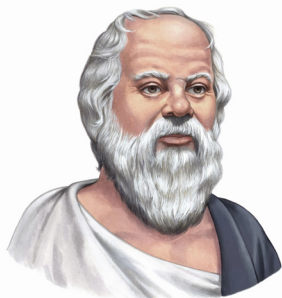
«comprin» treballadors malgrat l'opressió? Què desitjarà el grup vençut, sigui quin sigui? Quan hi haurà pau definitiva? Què s'hi guanya canviant les regles de joc (vaga), a diferència de la força bruta de la corda?

■ ADULTS

Descarregueu i visualitzeu el vídeo de la [Unitat 5](#) i compareu-ho amb la vaga dels egipcis narrada en aquest apartat. Quins elements comuns i diferents hi trobeu? Introduïu-vos en el debat dels conceptes que hi estan relacionats directament, com són *legitimitat*, *consens* i *cohesió*.

Grècia: desobeir la injustícia per millorar la política

Entre els diversos filòsofs i savis de la Grècia Clàssica destacà especialment Sòcrates. En els seus llibres i declamacions públiques argumentà principis de noviolència i desobediència civil com a actitud ètica i política ben clara, que utilitzà en la lluita contra la tirania i l'opressió. Sòcrates és considerat el primer pensador de la desobediència civil de la història, perquè declara que no s'han d'obeir les lleis contràries a la consciència individual. Ell mateix va experimentar-ho directament: el 399 aC fou sentenciat a mort per predicar el pensament crític als seus alumnes, tot defensant que els ciutadans atenesos havien de ser virtuoses i crítics mantenint fidelitat a la ciutat, la qual cosa desafiava les institucions socials i polítiques amb el seu esperit noviolent. Sòcrates comprenia la desobediència a lleis injustes com a eina per al bé de tot el col·lectiu, no per al benefici personal. Per això va acceptar la

condemna a mort pacíficament, i renuncià evitar-la (com s'explica en el diàleg de Critó)¹, en coherència amb els seus pensaments i ideals.

■ INFANTS I JOVES

Durant l'estona de lleure, juguem amb infants o joves que no sempre coneixem del tot: alguns només s'hi presenten durant aquella estona. Com ho fem per integrar-los? Més encara: com ho fem per afrontar comportaments dels mateixos companys que discriminen els nous? Si creus que cal integrar-los, ets conscient que pots ser escridassat pel teu grup, és a dir, ser «condemnat» pels teus? Què faràs? Per què? En què et pots identificar amb Sòcrates?

■ ADULTS

Groucho Marx digué: «Aquests són els meus principis, si no li agraden en tinc d'altres...». Reflexioneu en grup: què són els principis en la vida? Quins són els teus? Ordena'ls de l'1 al 10 dibuixant una escala sobre el paper. Com hi contrastes cada decisió? Com els defenses fins a les últimes conseqüències? Exposeu les escales en públic. Mohandas K. Gandhi afirmà: «Abans morir que matar». La vida de l'altre és un absolut, però la pròpia som lliures per sacrificar-la en bé del que creiem. Busca esdeveniments històrics semblants al cas de Sòcrates en què algú hagi acabat sacrificant la pròpia vida per salvar una convicció. Compartiu-los.

1. Podeu llegir l'obra en format digital a: https://www.uv.es/arete/textos/platon-criton_traduccion_PDF

Roma: no-cooperació per aconseguir llibertats polítiques

A la Roma del 494 aC, els patricis s'aprofitaven dels plebeus —de classe social inferior perquè no podien vincular els seus avantpassats a Roma— i els maltractaven fins al punt de negar-los completament els drets com a ciutadans. Com que els plebeus eren els qui mantenien la ciutat en funcionament, en defensa dels seus drets decidiren marxar-ne i instal·lar-se al Mont Sagrat, on van romandre fins que els patricis acceptaren les seves reivindicacions laborals i de drets polítics pels quals lluitaven. Aquesta acció inicià un seguit de no-cooperacions al llarg de gairebé dos segles més, fins al 287 aC, quan davant la discriminació política de les decisions preses en les assemblees plebees, aquests abandonaren de nou Roma i es congregaren al turó Aventí, fins que al final el Senat romà hagué de reconèixer-ne l'autoritat legal. A través del lideratge col·lectiu, de valors noviolents per a la reivindicació del que és just i de dret, del rebuig a la violència per defensar-ho i de la no-cooperació amb l'adversari fins i tot assumint l'exili, els plebeus van aconseguir les llibertats polítiques que els elevaven a ciutadans de ple dret.

■ INFANTS I JOVES

Sota directrius d'un grup de 3 o 4 patricis, els plebeus (majoria) han d'aconseguir representar amb els seus cossos les lletres d'un ideal social («veritat», «llibertat», «justícia...»). Cada vegada que ho fan, el grup sencer obté 10 punts. Si arriben a 50 punts, es dona un vestit especial (capa, barret...) només als patricis. Als 70, se'ls reparteixen pastissos. Als 100, se'ls pengen medalles de cartró i se'ls aplaudeix. Els plebeus protestaran cada vegada més per la injustícia. Qui guia, els provoca perquè aprenguin dels plebeus històrics a Roma. Si decideixen no cooperar i marxar, es treuen 10 punts al grup cada 2 minuts, de manera que se'ls van retirant privilegis, i si arriben a 0 moren. Han de negociar millores de drets o repartir-se els guanys per aconseguir que els plebeus tomin a cooperar. Al final s'avalua la dinàmica i s'interpreta plegats.

■ ADULTS

Inventeu-vos una obra de teatre en què es dramatitzin reivindicacions socials, laborals i civils diverses, semblants a les dels plebeus en aquell fet històric romà però adaptats a la realitat del segle XXI. Un cop fet el guió, assageu-lo intentant, d'una banda, posar-vos en el paper de cada personatge i, de l'altra, connectant amb les reivindicacions d'un bàndol i de l'altre. Com us heu sentit? El guió de l'obra era prou realista? Comenteu entre tots el que n'heu après.

Irlanda i l'Índia: vaga de fam per deutes

Les vagues de fam han estat un element significatiu en el camí de la noviolència al llarg de la història. A Irlanda, en l'era pre-cristiana, existia la pràctica de *troscadh*, o *cealachan*, que consistia en una vaga de fam a la porta de la casa de la persona que no pagava el deute que devia. Amb això se situava el deutor en una situació constantment compromesa per tal que s'avergonyís i resolgués el conflicte.

Aquesta pràctica no solament es troba a Europa, sinó que ja des de temps antics es pot trobar a l'Índia amb el nom de *dharna*, registrada ja des del segle VaC. Tot i que fou prohibida el 1861 pel govern britànic, encara avui es practica en alguns llocs.

■ INFANTS

En grups de 3 o 4 membres, mireu de trobar maneres de resoldre la situació següent. Havies deixat algun objecte valuós a un/a company/a i no te'l torna. Com ho fariés per recuperar-ho de manera noviolenta sense involucrar a ningú més i sense forçar la persona? On veus la dificultat? Algunes preguntes per fer avançar el diàleg, comprendre el conflicte i buscar solucions: heu pensat per què actua així? Hi ha alguna manera d'ajudar-lo en el seu problema o explicar-li la teva situació, per tal que et torni el que li has deixat? Sigueu creatius a inventar maneres d'aconseguir-ho. Al final, podeu parlar de la vaga de fam com una manera amb què, al llarg de la història, s'han reclamat drets davant d'injustícies molt greus, de vida o mort.

■ JOVES I ADULTS

Intenteu comprendre en grup què enteneu per *vaga de fam* i en quins casos seria acceptable i eficaç com a acció noviolenta. Definiu a continuació les paraules *coacció* i *coerció*. Alguna orientació com a punt final del debat:

- **Coacció:** Força que obliga algú a fer o dir allò que no vol, però que exclou qualsevol dany a la integritat física de l'altre, protegint a més les seves necessitats bàsiques.
- **Coerció:** Força que violenta o castiga l'altre per mitjà de pressió o danys.

Podria la *vaga de fam* constituir un acte de coacció noviolenta per reclamar allò que és just? Pot la noviolència acceptar la coerció? Acompanyeu el debat tot desgranant els requisits d'una acció així (cas d'injustícia extrema, suport social a la persona que la fa, necessitat d'equip tècnic i de suport...). Diferencieu-ho clarament del suïcidi: la *vaga de fam* no busca la mort i estima la vida, és l'última carta per forçar un canvi perquè considera que resoldre la injustícia flagrant és més necessari fins i tot que la pròpia vida.

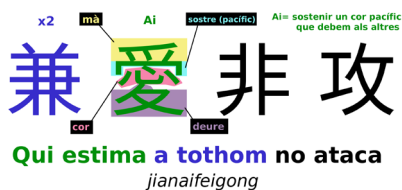

Mozi: reivindicació de la pau a la Xina

El Mestre Mo (Mozi, en què «zi» significa mestre, 470-391 aC) nasqué a l'estat xinès de Lu. Educat en el confucianisme, hi discrepà pels excessius ritus i aristocràcia, ineficaços per millorar el món. Inicià un camí pacifista propi des de la simplicitat i l'amor universal incondicional (sense dependre de reciprocitats), l'ètica i l'ordre social. Condemnava la guerra ofensiva i guiava els seus seguidors a prevenir les guerres per mitjà de tècniques defensives. En el seu tractat *Contra la guerra ofensiva*, el primer contra la guerra en la literatura xinesa, branda un famós argument pacifista: és profundament incoherent aplicar grans condemnes al qui assassina una persona i alhora tolerar amb laxitud un govern que en les guerres en mata milers.

■ INFANTS I JOVES

01

Aquest *chengyu* (refrany xinès) representa la filosofia de l'amor de Mozi, que transcendia els vincles familiars. Així dotà de l'amor (caràcter Ai) un nou significat, *universal* (lit. *double amor*), és a dir sense fer diferències de persones (riques/pobres...). El refrany significa que qui estima a tothom resisteix sense atacar,

perquè amor i violència són incompatibles. Convideu infants i joves a sol·licitar una paret pública a les institucions pertinents per pintar-hi un grafit on representin aquest *chengyu* de Mozi, acompanyat d'una creació artística que expressi aquest amor a tot i a tothom independentment del que rebem dels altres.

■ ADULTS

Ambientem la sessió amb un gran *Termòmetre de la injustícia* de cartró. Som deixebles de Mozi i hem de «mesurar la temperatura» al país que vivim segons dos dels seus principis: 1) *Les accions s'han de regir per l'amor a tothom, no per l'interès*, i 2) *És injust tractar diferent a persones diferents segons el càrrec, els diners...* Fem deu grups i a cadascun se li assigna una polaritat: rics/pobres, famosos/invisibles, civils/militars, autòctons/immigrants, reialesa/poble, amb formació/analfabets, persones honrades/delinquents, homosexuals/LGTBI+, amb creences properes/llunyanes a les meves, governants/ciudadans. Com a deixebles cada grup discuteix de quina manera els dos principis destapen injustícies dins la pròpia polaritat (per exemple: els famosos els tractem diferent que els indigents...), i busquen tres casos reals (viscuts, dels mitjans...) que exemplifiquin les injustícies. Si en posar-les en comú la resta considera que els exemples argumenten bé la injustícia, es pinta un grau més al termòmetre, començant pels 35°. Al final, considerem: el país té febre? Inventeu «medicines» noviolentes per fer-la baixar.

Edat Medieval. L'abat Oliba: aprofitar les lleis per reduir violències

L'abat Oliba era un monjo benedictí, d'origen noble, que visqué durant d'expansió del feudalisme (segle X-XI dC) i esdevingué bisbe de Vic. Dins d'aquest període, les disputes violentes sobre la propietat i la gestió de les terres eren freqüents entre nobles, pagesos i Església. L'abat Oliba fou mediador en algunes d'aquestes disputes abans de l'any 1027, quan el sínode de Toluges (actualment de França) organitzà l'Assemblea de Pau i Treva de Déu. Aquestes treves mantenien les *sagreres* (és a dir unes zones protegides de violència sota pena d'excomunió, dins d'un radi de trenta passes al voltant de les esglésies), i fixaven períodes sense violència de dissabte a dilluns, quan tota persona del comtat de Rosselló era cridada a no combatre. A més, es demanava no atacar tampoc esglésies, monestirs, clergues o fidels que anessin a un culte religiós.

Després d'això, l'abat Oliba va celebrar un nou sínode el 1033 a Vic, allargant els dies de treva de dijous a dilluns, i protegint també la població que estava al mercat. Al llarg del segle XI, aquestes pràctiques es van estendre fins a Occitània, on a Narbona i a Niça també se celebraren Assemblees de Pau i Treva. Tot plegat fa de l'abat Oliba, besnet del comte fundador del comtat de Barcelona, una figura rellevant en la història de la pau a la regió catalana.

■ INFANTS

Mireu aquesta síntesi del feudalisme: [02 Feudalismo](#). Trebal·leu el context de l'època: quins drets i deures tenia cada estament? Dibuixeu un mural plegats. Ara, visualitzeu [U7/video](#). Escenifiqueu una Assemblea de Pau i Treva de Déu.

■ JOVES I ADULTS

Visualitzeu [U7/video](#) de la unitat per introduir la sessió. Podeu escoltar també l'entrevista a Carlos Barquero Goñi, professor d'Història Medieval, parlant sobre la Pau i Treva de Déu durant els segles X i XI: [03 La paz de Dios y la tregua de Dios en los siglos X y XI](#). A continuació, mireu també aquest vídeo produït per la Creu Roja Internacional sobre el Dret Internacional Humanitari (DIH): [04 Las leyes de la guerra \(en pocas palabras\)](#). Organitzeu ara un debat per establir en grup els punts que tenen en comú la Pau i Treva de Déu amb el DIH. L'objectiu és actualitzar les experiències de pau i noviolència amb realitats recents del món actual. Quines causes i quins objectius pretenen aquestes dues iniciatives distanciades cronològicament per gairebé un mil·lenni?

Francesc d'Assís: pacificar l'interior per desarmar conflictes

Francesc d'Assís representa la *noviolència holística* que parteix de l'interior i irradia persones, animals i naturalesa en general. Visqué al bell mig del feudalisme (segles XII-XIII) entre conflictes violents i opressió a la població més senzilla que provocaven molta pobresa. Francesc proposa un estil de vida des de la pobresa i l'amor que recupera la coherència, la compassió i la inclusió de l'enemic. Aquest amor al proïsme representava un repte dins d'ambients d'injustícia, i especialment dins d'una realitat eclesial corrupta i necessitada de canvis i reformes. Francesc apel·lava a una pau interior per expandir-la després cap als altres, i arribà a intercedir amb els seus actes i pregària en conflictes com els d'Arezzo, Bolonya, Siena i Assís, i ben aviat va ser reconegut pels seus dons de pacificador. Enmig de les creuades contra els musulmans, el 1219 anà a Egipte i volgué mediar amb el sultà Màlik al-Kàmil, que el rebé com a home de pau. El seu magnetisme no només captivava les persones, sinó tota la naturalesa. Un rastre d'aquesta virtut,

probablement ja dins l'àmbit de la llegenda, el trobem en el cas del llop de Gubbio. Francesc proposava una conversió clau: optar per la fraternitat amb tots els éssers vivents com a estil de vida permanent.

■ INFANTS

Aneu a un parc o un indret ple de natura. Doneu als infants cinc minuts perquè es fixin en algun ésser de la natura de l'entorn, demanant-los que l'assaboreixin i contemplin una estona i es fixin en els detalls (ocell, fulla, arbre, núvol, muntanya, formiga, prat...). A continuació, en rotllana es passen una pilota i quan la reben cadascú cita el seu ésser o element, i què ha sentit durant aquesta estona amb ell/a. Expliqueu ara una biografia de Francesc d'Assís adaptada a l'edat, i com considerava germans i germanes tots els éssers de la natura. Podríem tractar-los així també nosaltres? Se'ls convida a descobrir que allò que han contemplat és un regal a estimar. Quan trobem un conflicte a casa, ¿és més fàcil pacificar-lo si ens sentim en pau dins nostre i amb el que ens envolta, o si vivim enemistats o tensos per dins? Discussiu-ho amb exemples.

■ JOVES I ADULTS

Es distingeixen davant del grup tres tipus de noviolència:

- (1) La pragmàtica, en què la noviolència és un mètode per prendre el poder a l'altre. No hi ha plantejament ètic, simplement és per eficàcia que usa la noviolència en lloc de la violència. (Exemples: Henry D. Thoreau, Gene Sharp...)
- (2) L'ètica sociopolítica, que inclou principis ètics per transformar la societat i la política. (Ex: Leymah R. Gbowee, Martin L. King...)
- (3) L'ètica holística, en què la noviolència és una manera integral de viure, per deixar

d'agredir tota forma de vida fins i tot en decisions personals. (Exemples: Mohandas K. Gandhi, Lanza del Vasto...)

Es resumeix breument (amb l'ajut de la introducció) la biografia de Francesc d'Assís: seria un exemple que aspirava a l'holística, des d'una ètica concreta —la cristiana—. La persona que guia situa tres cartells amb els títols de les tres noviolències anteriors en tres extrems de la sala. Tot el grup es concentra en el quart extrem, i en llegir en veu alta cada frase han d'avançar un pas en la direcció del tipus de violència que indica el(s) número(s) inicial(s), o bé en sentit contrari si no hi estan d'acord, segons el que creguin:

(1) Faré servir la noviolència segons l'eficàcia que m'aporti per assolir l'objectiu que persegueixo.

(1) Utilitzaré noviolència purament per treure el poder al qui oprimeix.

(1 i 2) No seré vegetarià/ana, no sento que calgui implementar la noviolència en l'àmbit personal sinó només social i polític.

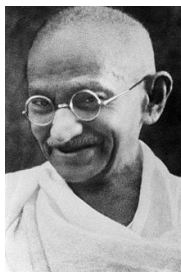
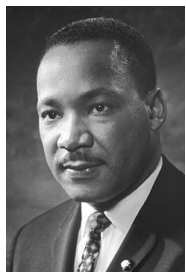
(2 i 3) L'altra part del conflicte hauria de ser inclosa en la solució per assolir una pau definitiva. Cal respectar la seva dignitat humana i recordar l'horitzó de reconciliació.

(2 i 3) Utilitzaré la noviolència amb coherència ètica: el fi no justifica els mitjans.

(3) Intentaré viure la no-agressió cap a tota forma de vida en les decisions personals.

(3) Vull treballar la meua interioritat per transformar-me i ser una persona íntegrament noviolenta.

Al final, tothom visualitza on ha acabat a la sala, dins la «geografia» de la noviolència. Es pot fer una rotllana i verbalitzar com ens hem sentit i què hem après, i si arran de la dinàmica ens hem plantejat alguna cosa nova. Entre tots proposem noms de personatges importants en la història de la noviolència (poden ser els apresos a la unitat 6 o d'altres), i pensem quin tipus de noviolència han practicat i per què. A debat: si no té l'objectiu de la reconciliació per a una pau definitiva, la noviolència pragmàtica es pot considerar una noviolència «completa»?

Ramon Llull: el diàleg interreligiós

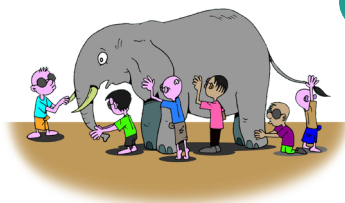
Prolífic escriptor, teòleg, filòsof, matemàtic i poeta que va néixer a Mallorca (1232), de família acomodada. Tot i que com a noviolent tingué contradiccions, sobretot pel suport que va donar a les creuades, Llull proposà un diàleg interreligiós amb jueus i musulmans ben proper a la comunicació noviolenta, en un temps de lluita violenta entre religions. El seu objectiu era convertir al cristianisme no per mitjà de les armes sinó amb raonaments i diàleg. Per això es proposà conèixer les llengües dels altres, evitar discriminacions entre els actors del diàleg i treballar per trobar punts comuns entre religions, tot compronent les diferències cap a una veritat més gran i unificada. La seva activitat predicadora, primer com a laic i a partir dels 63 anys com a franciscà de l'orde menor, el seu llibre *El gentil i els tres savis*, i l'obertura de monestirs per estudiar el pensament de les altres religions i les seves llengües, foren accions ben concretes de diàleg per fer minvar la violència.

■ INFANTS

La sala sorpresa es pot preparar amb: una calculadora, un vas d'aigua, uns guants, un llibre, un teclat d'ordinador i un telèfon. S'embenen els ulls de sis infants voluntaris, i en fila, un per un, se'ls acompanya a tocar en silenci un sol objecte diferent, de manera que ningú repeteixi. A continuació, encara amb els ulls embenats, se'ls demana compartir en veu alta a quina sala pot pertànyer l'objecte (la persona que ha tocat el llibre pot dir una biblioteca, la del vas d'aigua un bar...). La sala, de fet, és un laboratori on hi ha tots

aquests objectes junts. Se'ls treu la bena i amb la imatge de l'elefant i els cecs s'explica que tots tenim una visió parcial de la realitat, punt de partida per al diàleg interreligiós que Ramon Llull afavorí.

■ JOVES

Observeu la imatge: què pretén il·lustrar? A continuació, formeu grups de tres i busqueu informació sobre les principals característiques d'una religió diferent cada grup. Recreeu un diàleg tal com va fer Llull en el llibre *El gentil i els tres savis*. Creieu que els principis són incompatibles? Escoltar i enriquir-vos implica renunciar al que creieu? Es pot proposar al grup acceptar el compromís de procurar-ho.

■ ADULTS

Demaneu una visita guiada a algun centre religiós que no conegueu o sentiut allunyat del que creieu. Si pot ser, busqueu que la persona que us hi guïi sigui un creient i bon coneixedor d'aquella religió. Després de marxar, reuniu-vos a part. Com us heu sentit? Sabríeu trobar, com Ramon Llull, punts en comú amb el que creieu?

Literatura subversiva: *Lisístrata*, o la vaga sexual de les dones

El gran autor de comèdia grega a l'Edat Antiga, Aristòfanes, escrigué i representà per primer cop a Atenes (l'any 411 aC) l'obra *Lisístrata*. Es tracta d'una comèdia en què Lisístrata, una dona grega de grans qualitats, lidera i aglutina un moviment de dones per negar-se a practicar sexe amb les seves parelles fins que no s'aturi la guerra del Peloponès. Després del dolorós jurament, les dones es revoltent i prenen el control de l'acròpoli. Lisístrata és finalment interrogada per tal situació, i explica que les decisions estúpides dels homes a la guerra afecten tothom, i les seves opinions mai són escoltades. La trama avança amb homes embogits per l'abstenció sexual, fins que al final la insostenible situació força a resoldre les diferències entre les parts i aturar la guerra.

Coneixes altres textos literaris subversius que han marcat la història? Et convidem a llegir-ne algun més:

- *Antígona* (Sòfocles, 442 aC) és una tragèdia grega sobre la desobediència civil.
- Llegendes d'Aixoka (256 aC), a l'Índia, on l'emperador, després de la guerra de Kalinga, es converteix a la noviolència i el budisme.
- Llibre de Daniel capítol 3 (175-164 aC), on Xadrac, Meixac i Abed-Negó desobeeixen Nabucodonosor per la seva fe jueva.

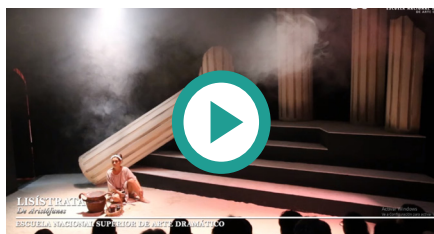
■ INFANTS

Organitzeu per parelles entrevistes a persones diferents (entre vianants del carrer, a professors o alumnes a l'escola...) amb aquesta única pregunta: «Alguna vegada has deixat de fer alguna cosa que per a algú era molt important, perquè aquesta persona es decidís a canviar una injustícia?». Si volen compartir-la lliurement, es recullen els exemples. Al final tots junts valoren les quantitats i les qualitats de les respostes, i s'acompanya el grup a pensar sobre la desobediència i la no-cooperació davant de grans injustícies.

■ JOVES I ADULTS

Visualitzeu en pantalla gran l'obra de teatre *Lisístrata* adaptada segons alguna d'aquestes versions:

[06 Lisístrata](#)

Comenteu-la en grup: què us ha agradat més i què menys? Partint dels coneixements acumulats sobre el tema, quins elements de l'estratègia argumental us semblen noviolents? Per què?

Literatura subversiva: Christine de Pisan i la lluita feminista

Christine de Pisan (1364-1430 dC) fou una poetessa i filòsofa que es convertí en la primera escriptora professional a França. La seva obra més famosa, el *Llibre de la ciutat de les dames* (1405), va ser escrita en resposta al *Roman de la Rose*

(de Lorris i Meung, que reduïen la dona a objecte de desig). En aquesta novel·la, Christine denuncia la situació de la dona imaginant una societat de dones on puguin governar i rebre educació. Hi trobem diferents valors de matriu noviolenta: el rebuig radical a l'opressió masculina, la no-cooperació amb les injustícies i la creació d'un sistema paral·lel que aconsegueixi culminar la lluita. Christine és considerada autora del protofeminisme, perquè els seus tractats filosòfics reivindicatius inicien l'anomenada *Querella de les dones*, una pràctica política de debat literari al voltant de la relació justa entre sexes, present a Europa des de finals del segle XIV fins a la Revolució francesa.

■ INFANTS

Es fa experimentar només als nens una injustícia menor (tenir la meitat del temps d'esbarjo, no berenar...). Reunits amb ells, se'ls deixa protestar guiant-los perquè es

posin a la pell de qui pateix injustícies pel fet de ser nenes: discriminades en l'espai que tenen per jugar, en les tasques a casa, en el tipus de joguines... Se'ls acompanya a fer que decideixin com canviar la situació.

■ JOVES I ADULTS

Proposem una variant del baròmetre de valors. La persona que guia l'activitat se situa com a àrbitre d'un partit de tennis especial, on la pilota representa un micròfon. Els participants se situen en fila formant la xarxa del camp. El/la guia diu una frase sobre igualtat de gènere que tingui una certa ambigüitat (exemple: «les dones són iguals que els homes», «qualsevol tasca pot ser exercida per persones de qualsevol sexe»...). En un primer moment, els participants se situen tots o bé a un extrem del camp (a favor) o a l'altre (en contra). Llavors l'àrbitre dona la pilota (el micròfon) al primer que vulgui parlar de l'equip més minoritari, que haurà de justificar amb un sol argument per què s'ha situat allà. A partir de llavors, tots els participants es poden acostar més o fins i tot creuar a l'altre camp segons vagin canviant d'opinió escoltant els arguments. La pilota va alternant-se cada vegada a un membre d'equip diferent. Al final, l'àrbitre agafa la pilota i demana: «qui vol reformular la frase?». Una persona que vulgui parlar la reformula canviant poques paraules per aclarir-la. El joc torna a començar amb la nova reformulació. Després, es pot reiniciar el joc amb una altra frase.

Bibliografia

CASTAÑAR, J. (2013). *Teoría e historia de la revolución noviolenta*. Barcelona: Virus.

CHANDRA, S. (ed.). (2018). *Violence and Non-violence Across Time: History, Religion and Culture*. Abingdon: Routledge.

CORRAL, L. (1993). *La no-violencia: Historia y perspectivas cristianas*. Madrid: CCS.

GIER, N. F. (2003). *The Virtue of Nonviolence: From Gautama to Gandhi*. Albany: SUNY Press.

KURLANSKY, M. (2012). *Noviolència: Història d'una idea perillosa*. Barcelona: ICIP, Pagès.

LA BOËTIE, E. de. (2001). *La servitud voluntària*. (J. Bayod, Traduc.). Barcelona: Quaderns Crema. (Obra original de 1548).

MAROVIC, I. (2018). [El camí de la major resistència. Una guia per a la planificació de campanyes noviolentes](#). Washington, D.C.: ICNC.

PIZAN, C. (1990). *La ciutat de les dames*. (M. Otero, Traduc.). Barcelona: Edicions de l'Eixample. (Obra original de 1405).

La totalitat d'aquest llibre, tant el contingut com el disseny estan sotmesos sota llicència <<Reconeixement-No comercial-Obres derivades>> que podeu consultar a la xarxa a <https://creativecommons.org/licenses/?lang=ca>

Creació de continguts: Xavier Garí de Barbarà, Marta Burguet Arfelis, Joan Morera Perich, Álvaro Medallo Domínguez, Laura Sols Balcells

Disseny i maquetació: Arantza Cadenas Aran i Pilar Rubio Tugas

Producció audiovisual: NereuStudio

www.moulanoviolencia.net
moulanoviolencia@fespinal.com

Un projecte de

CJ Centre d'estudis
Cristianisme i Justícia

 Grup de Treball en
Noviolència Cristiana
Centre d'Estudi Cristianisme i Justícia

Amb el suport de

espai
societat
oberta

ICIP

 Ajuntament de
Barcelona

WVWV
ACT International Institute
for Nonviolent Action